

X ювілейної Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (м. Тернопіль, 18–19 квітня 2013 р.). Тернопіль, 2013. Ч. 1. С. 453-455.

6. Свінцицька Н.Л., Бобух В.В., Біланов О.С., Білаш В.Р. Ключова роль та значення профілактичної медицини у сучасних реаліях сьогодення. *Вісник проблем біології і медицини*. 2021. Вип. 2 (160). С. 273-276.

7. Шерстюк О.О., Свенцицкая Н.Л., Устенко Р.Л. Стереоморфология: история и перспективы ее развития для теории и практики медицины. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2020. Т. 20, вип. 1 (69). С. 186-192.

8. Философия науки. Методология и история конкретных наук: [Уч. пособ.] / Коллектив авторов. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2007. 640 с.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ СТРАХІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ РІЗНИМ СОЦІОМЕТРИЧНИМ СТАТУСОМ У ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ

Колісник Т.О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Tk6934924@gmail.com*

Актуальність проблеми. Завданням школи будь-якого рівня є уникнення стресових ситуацій, що спричиняють страх, підготовка соціально свідомої, всебічно розвиненої особистості, яка здатна до самовираження. Однією з умов вирішення цього завдання є попередження виникнення страхів, які з'являються в процесі шкільного навчання. Це особливо важливо в молодшому шкільному віці, коли формується особистість, зростають можливості емоційно-вольової регуляції діяльності.

У вітчизняній психології страх розглядають як сильне емоційне збудження (Н.В. Виноградова, І.Ю. Кулагіна); стан страху пов'язується з фрустрацією соціальних потреб людини (В.А. Живанов [2], Л.А. Грищенко, Н.В. Жутикова, Н.Д. Левитов); з властивостями особистості (В.М. Астапов, Б.С. Братусь, В.Д. Менделевич). Неодноразово підіймалися питання стосовно чинників виникнення страхів у дітей, закономірностей їх перебігу та психологічних механізмів впливу страхів на підростаючу особистість в цілому. Визначенню психологічної природи та чинників страхів, тривоги, фрустрації у молодшому шкільному віці присвячено роботи Н.М. Бібк [1], В.А. Єренкова, Ю.М. Орлова, Д.Г. Скотта, Є.А. Тарасова, Т.М. Титаренко.

Актуальність проблеми в тому, що дуже часто в учнів молодших класів спостерігаються стани шкільної тривожності, яка виражається у хвилюванні - підвищеній занепокоєності в навчальних ситуаціях у класі, очікуванні поганого ставлення до себе, негативного оцінювання з боку вчителів та однолітків. Сильна перевтома, перенавантаження учнів також можуть ставати причиною виникнення тривожності та страхів. Поняття «шкільна тривожність» розкриває не лише негативні дії з боку вчителя, школи, а й вплив неправильного виховання в сім'ї, індивідуальні особливості учнів.

Разом із тим, сучасні наукові дослідження не дають повної відповіді на питання впливу характеристик стосунків молодшого школяра з учнями класу на виникнення та перебіг страхів у досліджуваних дітей.

Мета роботи – описати результати емпіричного дослідження системи страхів молодших школярів із різним соціометричним статусом у дитячому колективі.

Методика та організація дослідження. У дослідженні системи страхів молодших школярів використано методики: Опитувальник ієрархічної структури страхів (Ю. Щербатих, Є. Івлева); Опитувальник «Види страхів» (І.П. Шкуратова) та Методика визначення статусу малій групі «Соціометрія» (Дж. Морено). Дослідження проведене на вибірці, до якої увійшли 60 молодших школярів (35 дівчат та 25 хлопців), які навчаються Комунальному закладі «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 25».

Результати дослідження. Провівши емпіричне дослідження можемо стверджувати, що сучасні молодші школярі схильні до виникнення страхів. Так, третина дітей характеризується виражено дисгармонійним характером емоційної сфери (31%). Вони мають, як правило, кілька страхів, що руйнують їх емоційне благополуччя. Для іншої частини досліджуваних характерна посередня схильність до проявів страхів (26%). Такі досліджувані переважно не мають негативного емоційного настрою, їх емоційний тон позитивний. Проте, такі діти бояться, але меншої кількості ситуацій чи явищ і меншою мірою. Також, менше половини дітей (43%) не мають схильності до страхів. Такі молодші школярі не бояться явищ та предметів, ситуацій.

Серед досліджуваних найбільш вираженими є соціальні (59%), кримінальні (42%) та навчальні (32%) страхи. Такі молодші школярі бояться не відповідати очікуванням оточуючих, бути висміяними оточуючими, не знайти з ними спільної мови. Вони бояться, що інші люди їх не зрозуміють, а вони, в свою чергу, не зможуть виправдати довіру, що покладена на них близькими людьми. Також, молодші школярі переважно бояться відповідати на уроці, бути не готовими до занять, не виправдати очікування вчителів.

Найбільш вираженими страхами досліджуваних є страхи війни (73%), публічних виступів (51%), злочинності (42%), майбутнього (42%), смерті (42%), іспитів (41%) і бідності (33%). Тобто, страхи досліджуваних переважно стосуються негативних актуальних соціальних явищ (війна, злочинність, бідність) та актуальних дитячих сфер життя (публічні виступи, майбутнє, іспити). Якщо страхи першої групи є такими, що дійсно загрожують життю і благополуччю людей, і властиві переважній більшості населення, то страхи другої групи відображають психологічну кризу молодшого шкільного віку та спираються на нестачу соціального досвіду, впевненості у собі, життєву невизначеність молодшої особистості.

За результатами проведеного емпіричного дослідження визначено, що більшість досліджуваних у колективі мають статус прийнятих (48%), характеризуються позитивним ставленням до стосунків із колективом. Також, меншість досліджуваних мають статус «зірок» (15%). Окрім цього, для третини досліджуваних властива позиція неприйнятих (31%) у колективі. Такі учні

часто відсторонені від справ колективу, їх не завжди приймають у мікрогрупи, з ними не завжди діляться думками. Також, найменша частина досліджуваних характеризується як ізольовані у колективі (6%). Їх не приймають у класі, часто над ними насміхаються, не приймають у мікрогрупи.

Встановлено, що прояви страхів у молодшому шкільному віці пов'язані з соціометричним статусом дитини в учнівському колективі. Так, молодші школярі, які потрапили до не сприятливих соціометричних категорій, справді, характеризуються вираженою схильністю до страхів (61%), що стосуються сфер спілкування (78%), навчання (54%) та стосунків з іншими людьми (72%), відповідей на уроці, висміювання іншими та не виправдання їх очікувань. Натомість, молодшим школярам, які потрапили до сприятливих соціометричних категорій у колективі класу, дійсно, прояви страхів та тривожності не властиві.

Висновки. Отже, виявлений зв'язок між соціометричним статусом молодшого школяра та його схильністю до виникнення страхів. Зокрема, до страхів більше схильні діти, які мають не сприятливі стосунки у колективі. Натомість, молодші школярі, які більш успішні у спілкуванні з однолітками, не схильні до появи страхів та тривожності.

Література:

1. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
2. Живанова В.А. Дослідження страху як психологічного феномену в історичній ретроспективі. *Вісник НТУУ "КПІ". Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2010. Випуск 3. С.121–125.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ ЯК ОСОБЛИВОЇ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТА ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ У СТРЕСОВІЙ СИТУАЦІЇ

Кононова М. М., Алієва І. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
meershaum@ukr.net, irko.irish@gmail.com*

Механізми психологічного захисту є особливим феноменом, якому у психології присвячено багато праць. Однак, на сьогоднішній день серед дослідників не існує єдиної точки зору ні щодо загальної кількості механізмів захисту, ні про ступінь їх співвіднесення один з одним, ні навіть про їх чіткі визначення в деяких випадках. Психічні механізми захисту людина використовує в небезпечних чи тривожних ситуаціях як фактор захищеності, при вирішенні внутрішнього конфлікту і досягнення стану емоційної рівноваги.

Основною метою статті є з'ясування ролі психологічних захистів у ситуації переживання особистістю стресу.

Роботи З. Фройда, А. Фройд, К. Юнга, А. Адлера, М. Кляйн, К. Хорні та ін. свідчать про те, що психоаналітичні дослідження передбачають наявність психологічних захистів, які діють автоматично і не усвідомлюються суб'єктом.